

ČAPLJE SLOVENIJE

// Dejan Bordjan

Za čaplje so značilna na videz neurejena gnezda, precej enakomerno razporejena po drevesu. Sive čaplje (*Ardea cinerea*) pričnejo z gnezdenjem še pred olistanjem.

foto: iStock

Čaplje so ena tistih skupin ptic, pri katerih se izmenjujejo odkrito navdušenje, zmotna prepričanja in neomajno sovraštvo. Val navdušenja spreleti skoraj vsakega izmed nas, ko se sreča z redko kravjo čapljo ali pa prvo čopasto čapljo v sezoni. Poslušanje samca bobnarice ob spremljavi tisočerih zelenih reg v toplih pomladnih večerih pa je doživetje, ki zlahka pomiri še tako razgretega duha. Ni malo ljudi, ki čapelj ne pozna. Večkrat sem srečal ljudi, ki so mi pripovedovali o štokljah, kako pozimi sključeno sedijo ob cestah. Če so ta zmotna prepričanja nedolžna, pa nekatera druga vodijo ali so vsaj v preteklosti vodila v odločno sovraštvo.

Podobno kot kormorani so bile tudi čaplje v preteklosti močno preganjane. Celo do te mere, da so postale tudi danes pogoste vrste čapelj razmeroma redke. Do konca preteklega stoletja je bila na primer znana le peščica kolonij sive čaplje, naše najštevilnejše vrste. Danes je teh več deset in občasno najdemo še kakšno novo. Tudi velika bela čaplja je v porastu. Sredi 90-ih je bila sicer redna v Sloveniji, a maloštevilna prezimovalka. Ocena za celotno Slovenijo je bila v tem času 25-70 osebkov. Do danes se je njihovo število povečalo za 10-krat. Edina vrsta, ki jo Komisija za redkosti še vedno obravnava, je kravja čaplja, pa tudi ta se pojavlja vedno pogostejše. Rjava in čopasta čaplja v preteklosti nista bili del seznama redkih vrst, vendar so se opazovanja o njih redno objavljala v ornitoloških beležnicah v 90-ih. Danes obe vrsti redno opazujemo na več območjih po Sloveniji.

TATICE RIB?

Razlog za njihovo preganjanje v preteklosti tiči v njihovi prehrani, saj se vse vsaj delno prehranjujejo z ribami. Kljub temu da je delež malih sesalcev, miši in voluharic v prehrani sive in velike bele čaplje vsaj tolikšen, kot je delež rib, če ne še večji, pa ju zaradi ribje prehrane preganjajo. Obe vrsti ribe lovita z obale in v plitvinah, kjer so njun plen manjše komercialno manj zanimive vrste. Verjetno lahko opazno škodo povzročata le v intenzivnih ribogojnicah oglatih oblik, brez obrežnega rastja in z veliko gostoto rib.

Če lahko za sivo čapljo brez dvoma trdimo, da je bilo njihovo število v preteklosti majhno zaradi aktivnega preganjanja ter da sta bili bobnarica in čapljica v nezavidljivem stanju zaradi spreminjanja mokrišč v kmetijska in urbana zemljišča, pa to ne velja popolnoma za bele čaplje. Bele čaplje imajo spomladi okrasna peresa, ki so se zaradi lepote uveljavila tudi v modnem svetu. Reševanje tega problema je bilo ključen del varstva narave konec 19. in začetek 20. stoletja.

VRSTE MOKRIŠČ

V splošnem lahko rečemo, da so čaplje vrste mokrišč. To velja za vse pri nas pogostejše vrste. Izmed teh se le siva in velika bela čaplja redno pojavljata tudi v

kulturni krajini. Tam lovita v osuševalnih jarkih in na kmetijskih zemljiščih, skoraj izključno na travnikih in pašnikih. Še posebej veliko jih lahko tam vidimo jeseni in pozimi. Takrat ni nič osupljivega, če vidiš na enem travniku po več deset čapelj hkrati. Če za druge lahko rečemo, da so le redko daleč od roba vode, pa pogosto velja ravno nasprotno za kravjo čapljo. Ta se pojavlja tako v mokriščih kot daleč od njih. V nasprotju z drugimi vrstami se v glavnem hrani z velikimi žuželkami, ki jih lovi ob velikih pasočih se živalih. V Afriki so to kafrski bivoli, pri nas pa domače govedo.

GLOBALNE VRSTE

Značilnost čapelj je vsekakor njihova široka razširjenost. Izmed vrst, ki se pojavljajo tudi pri nas, je razširjenost še najmanjša pri čapljici in čopasti čaplji, ki živita »samo« v večjem delu Evrope in

Ravno speljana
SIVA ČAPLJA
(*Ardea cinerea*) brez
črnine na glavi, s temno
zgornjo polovico kljuna in
grahasto sivim trupom
foto: Dejan Bordjan

BOBNARICA (*Botaurus stellaris*) se s svojo varovalno barvo skoraj zlije z okoljem.
foto: Ivo Božič

Afrike ter v osrednji Aziji. Po drugi strani pa lahko za kvakača, veliko belo in kravjo čapljo rečemo, da so globalno razširjene vrste, saj živijo na vseh celinah razen na najbolj mrzli. Izogibajo se le hladnemu severu, suhim območjem ter visokogorju.

Zanimiva je tudi aktivnost posameznih vrst. Kot bi pričakovali od vrste, ki ima v latinskem (*Nycticorax nycticorax*) in angleškem imenu (Black-crowned Night-Heron) skrito besedo noč, je kvakač aktiven ponoči. Pretežno nočne so tudi čapljica, bobnarica in rjava čaplja. Čeprav se siva in velika bela čaplja selita v glavnem ponoči, sta pretežno dnevno aktivni in se zvečer zbirata na skupinskih prenočiščih. Za obe vrsti, še posebej pa za veliko belo, so značilna stalna prenočišča. Na teh se lahko zbere od nekaj do nekaj sto osebkov. To pa je v primerjavi s prenočišči kravjih čapelj v tujini, kjer se lahko zbere več tisoč osebkov, skromno število.

Pri nas pojavljajoče se čaple lahko razdelimo v dve skupini. Tiste, ki gnezdiijo v trstičju, in tiste, ki gnezdiijo na drevesih. Predvsem »drevesne« lahko tvorijo resnično velike kolonije. V Sloveniji sicer te sreče nimamo, vendar so za čaple po svetu značilne mešane gnezditvene kolonije, kjer lahko pet in več

vrst gnezdi v več stoglavih kolonijah skupaj s kormorani (*Phalacrocorax* sp.), plevicami (*Plegadis falcinellus*) in žličarkami (*Platalea leucorodia*). Popolno nasprotje sta bobnarica in čapljica, ki gnezditva posamič in samci spomladi celo označujejo teritorije z oglašanjem. Res izjemna je v tem pogledu bobnarica. Njeno bobnajoče oglašanje je v pomladanskih nočeh mogoče slišati tudi več kilometrov daleč.

SELIVKE IN NESELIVKE

Pri nas čez zimo ostanejo velika bela ter siva čaplja, predvsem na obali pa tudi mala bela ter redko kravja čaplja. Druge vrste se odselijo v Sredozemlje in Afriko. Selitev čapelj je težko spremljati, saj poteka v glavnem ponoči. Tako lahko na posameznih mokriščih predvsem veliko belo in sivo čapljo opazujemo zjutraj med spuščanjem z višine ali pa zvečer med zbiranjem v jato. Čaple so zunaj gnezditvenega obdobja dokaj tiha skupina ptic, ki se oglašajo le, ko so vznemirjene ali pa se zbirajo za selitev. To je tudi najlažji način, da zaznamo večje število bobnaric zunaj gnezditvenega obdobja, saj se jih lahko med večernim zbiranjem nabere tudi več kot dvajset. Podobno velja tudi za kvakača, redkeje pa za čapljico.

BOBNARICA (*Botaurus stellaris*)

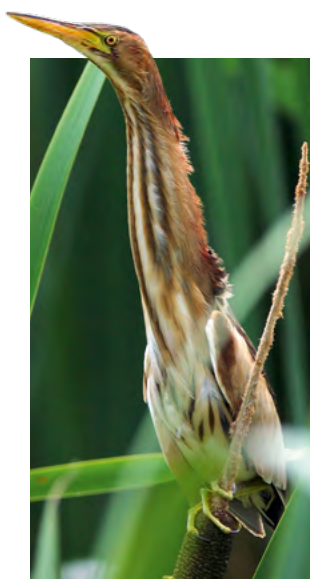
Bobnarica je pri nas celoletna vrsta, ki bolj ali manj redno gnezdi samo na Cerkniškem jezeru. Samec z značilnim oglašanjem označuje teritorij, ki lahko zajema gnezda več samic. Naseljuje obsežna trstišča, v zimskih mesecih tudi manjša trstišča in grmišča ob vodnih telesih. Zaradi varovalne rjave barve, s pomočjo katere se zlahka skriva med suho obvodno rastje, ter pretežno nočne aktivnosti je redkeje opazovana vrsta.

ČAPLJICA (*Ixobrychus minutus*)

Čapljica je maloštevilna gnezdilka trstič in rogozišč. V Sloveniji se pojavlja med aprilom in septembrom. Z gnezdenjem praviloma prične sredi maja. Manjše število gnezdi na več lokacijah po Sloveniji. Večje število parov najdemo le v Škocjanskem zatoku, na zadrževalniku Medvedce in v mrtvicah ob Muri.

ČAPLJICA se premika po gostem rastju po steblih. Na sliki je samica.

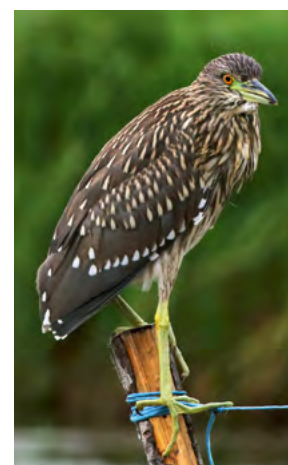
foto: Dejan Bordjan

Kontrasten samec **ČAPLJICE** (*Ixobrychus minutus*) v letu nad svojim značilnim življenjskim prostorom – sestojem trstičja
foto: Dejan Bordjan

Odrasel **KVAKAČ**
s črnim temenom,
vratom in hrbtom ter
belim čopkom
foto: **Gregor Bernard**

KVAKAČ (*Nycticorax nycticorax*) ima v prvem letu življenja značilno rjavo perje s svetlimi pikami.
foto: **Dejan Bordjan**

Selitev je slabo poznana, vendar se podobno kot bobnarica zbira v manjše jate, ki se selijo ponoči. Najlažje jo je opazovati na gnezdišču, ko se spreletava nad trstičjem. Pri čapljici prevladujejo rjave, kremne ter črne barve, pri čemer ima samica več varovalnih, samec pa več kontrastnih barv.

KVAKAČ (*Nycticorax nycticorax*)

Kvakač je nočna vrsta. V Sloveniji je zelo redek, lokalno razširjen gnezdilec. Gnezdi na drevesih, lahko tudi posamič, v gnezdih, neobičajno majhnih za čaplje. Najbolj zanesljivo gnezditev potrdijo kliči mladič, ki jih je moč poslušati v junijskih nočeh. Opazovanja današnjih možnih gnezditev so se zvrstila na več koncih države, gnezditev pa je bila potrjena le na treh lokacijah, in sicer v gramoznici Vrbina, na ribnikih v Dragi pri Igu ter na Ptujskem jezeru. Sicer ga lahko med aprilom in septembrom zabeležimo na večini mokrišč po nižinah Slovenije,

če le dajejo nekaj kritja v obliki dreves ali grmovja nad vodno gladino. Kvakačeve barve perja se spreminjajo s starostjo. Osebk prvega leta starosti so rjavi in posuti z belimi pikami. V drugem letu dobijo vzorec odrasle ptice. Odrasla ptica je enotno svetlo siva s črnim hrbtom, kapico in kljunom.

ČOPASTA ČAPLJA (*Ardeola ralloides*)

Čopasta čaplja je redna maloštevilna selivka, ki je bolj pogosta spomladi med koncem aprila in sredino maja kot jeseni med avgustom in septembrom. Poleti je redka. Čeprav se dokaj redno pojavlja na vseh večjih mokriščih po državi, pa doslej njena gnezditev v Sloveniji še ni bila potrjena. Čopasta čaplja je varovalno obarvana z nežnimi rumeno rjavimi toni, zaradi česar jo zlahka spregledamo med suhim obrežnim rastlinjem. Kljun je v svatovskem perju sivo-modre s črno konico. Res opazne te čaplje postanejo šele med letom, ko pokažejo snežno bele peruti.

ČOPASTA ČAPLJA
(*Ardeola ralloides*) v
svatovskem perju z modro
bazo kljuna in čopki
foto: **Dejan Bordjan**

MALA BELA ČAPLJA*(Egretta garzetta)* svoj plen lovi v plitvinah.

foto: Alen Ploj

KRAVJA ČAPLJA (*Bubulcus ibis*)

Pri nas redka vrsta, katere število opazovanj se povečuje. Redno se pojavlja le v poletnih mesecih na Obali. Na drugem koncu Slovenije, na zadrževalniku Medvedce, je bila zadnja leta opažena tako spomladi kot jeseni. Med našimi čapljami bele barve je kravja najmanjša, ima rumen kljun in krajše svetle noge. Spomladi se njeno perje obarva oranžno po glavi, prsih in hrbtu.

KRAVJO ČAPLJO

(*Bubulcus ibis*) pogosto vidimo v družbi velikih pasočih se živali.

foto: Dejan Bordjan

MALA BELA ČAPLJA (*Egretta garzetta*)

Mala bela čaplja je pogosta na Obali, še posebno v toplem delu leta. V notranjosti Slovenije je nekoliko redkejša, še največ se jih zbere v poletnih mesecih na Ptujskem jezeru. Tam se zvečer zbirajo na večjem skupinskem prenočišču na Velikem otoku. Občasno jo v notranjosti Slovenije lahko vidimo tudi pozimi. Gnezditveno sumljive ptice so bile opazovane na Cerkniskem jezeru, sicer pa gnezdittev pri nas še ni bila potrjena. Je bele barve s črnim kljunom ter s črnimi nogami z rumenimi stopali. V svatbenem času je »okrašena« z nekaj dodatnimi okrasnimi peresi.

VELIKA BELA ČAPLJA (*Casmerodius albus*)

Je pogosta celoletna vrsta, ki je najštevilčnejša med jesensko selitvijo. Še najmanj jih bomo opazili v poletnih mesecih. Pri nas gnezdittev še ni bila potrjena. Najlaže jo v hladnem delu leta opazujemo na odprtih površinah po nižinah ter čez celo leto ob mokriščih, kot sta reka Drava ali zadrževalnik Medvedce. Velika bela čaplja ima v celoti belo obarvano perje, rumen kljun in pretežno črne noge. V svatovskem perju ji s hrbta visijo daljša okrasna peresa, kljun se obarva črno, baza nog pa je lahko rožnato nadahnjena. Izjemoma lahko naletimo na osebk, ki imajo celo leto črn kljun, noge pa živo rdeče. Ali gre za drugo podvrsto ali pa zgolj za neobičajno obarvane osebk, ostaja še odprto vprašanje.

VELIKA BELA ČAPLJA
(*Casmerodius albus*) z rumenim
kljunom in v celoti črnimi nogami
foto: Dejan Bordjan

DEJAN BORDJAN je biolog, zaposlen na Oddelku za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire na Biotehniški fakulteti. Zanima ga delovanje narave. V prostem času se ukvarja s fotografijo in planinarjenjem.

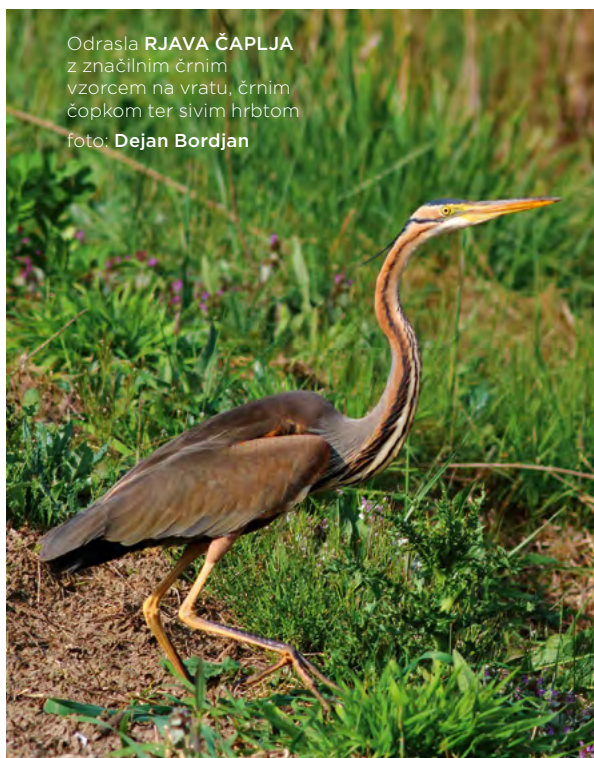
foto: **Lan Bordjan**

SIVA ČAPLJA (*Ardea cinerea*)

Siva čaplja je naša najpogostejša in najbolj razširjena čaplja. Gnezdi v kolonijah na drevesih, pogosto blizu večjih mokrišč. Pojavlja se ob vodnih telesih ter na travnikih po večjem delu države in čez celo leto. Siva čaplja je, kot pove ime, siva. Po odtenkih sive lahko določamo starost. Mlade sive čaplje so blede sive barve. S starostjo se sivina, predvsem na vratu, spreminja v belino s črnimi črtami. Pojavijo se črni čopki na vrhu glave ter črnina na bokih. Kljun je pri mladih osebkih zgoraj siv, pri odraslih pa je v celoti rumeno oranžen, spomladi celo rdeče rumen.

Odrasla **RJAVA ČAPLJA**
z značilnim črnim
vzorcem na vratu, črnim
čopkom ter sivim hrbtom
foto: Dejan Bordjan

RJAVA ČAPLJA (*Ardea purpurea*)

Rjava čaplja se pri nas v manjšem številu pojavlja med spomladansko in jesensko selitvijo, ko jo lahko najpogosteje vidimo na zadrževalniku Medvedce, Ljubljanskem barju, Cerkniškem jezeru ali v Škocjanskem zatoku, sicer pa tudi drugod po nižinah Slovenije. Posamezna opazovanja so namigovala na verjetno gnezditev na nekaj lokacijah, dokler ni bila potrjena gnezditev v Škocjanskem zatoku. V Ormoških lagunah in na zadrževalniku Medvedce na potrditev še čakamo. Podobno kot pri sivi čaplji lahko tudi pri rjavi na podlagi obarvanosti ugotovimo njeno starost, le da sivo v tem primeru zamenja rjava barva. Mlade so v resnici rjave, medtem ko so odrasle po hrbtu in večjem delu peruti sive.

Odrasla **SIVA ČAPLJA** z značilnim rumeno-oranžnim kljunom ter črnino po bokih, vratu in glavi

foto: **Dejan Bordjan**